

JYRÄNKI VASTAAN TASAVALLAN PRESIDENTTI

jelmatoimikunnan valitsemat normaalisti USA-johtoiset panelit kun pitävät sosialismin vastaisia provokaatioita usein tärkeämpinä kuin matemaattisia perusteita. Neuvostoliiton matemaatikkojen edustajat ovatkin IMU:ssa tehneet esityksen valintamenettelyn demokratisoimiseksi. Tämä onkin ICM:n tulevaisuuden kohtalonkysymys. Jollei Neuvostoliiton matemaattisen tutkimuksen saavutuksilla ole mahdollisuutta tulla esiin kongressin ohjelmassa niiden merkittävyyden edellyttämällä painolla, niin tuskin perinteikkään kongressin näivettymistä voidaan estää.

Jukka Mäkinen

ANTERO JYRÄNKI: Presidentti. Tutkimus valtionpäämiehen asemasta Suomessa v. 1919—1976. Vammala 1978.

On tuskin aihetta kovin laveasti todistella Jyrängin presidenttitutkimuksen kiinnostavuutta muillekin kuin juristeille. Näinä kansallisen itsetutkistelun ja itsensuuria uhmaavan Kekkos-keskustelun päivinä mielenkiinnostoman kirjan kirjoittaminen tasavallan presidentin asemasta ei onnistuisi kuin ehkä kaikkein toivottomimmin pykäläviidakkoonsa eksyneille juristeille. Ja tähän joukkoon Jyräntä ei kuulu; tästä antavat näyttöä jo hänen aiemmat tutkimuksensa. Jyrängille ei tehtäne vääryyttä, jos hänet suomalaisen valtio-oikeustieteen kirjoissa sijoitetaan Paavo Kastarin alullepanemaan, lakikirjasta kohti tosiasiallista valtioelämä irrottautumaan pyrkiään suuntaukseen, tarkemmin sanottuna sen vasempaan sivustaan.

Kastarilaiseen perinteeseen sisältäyty myös pyrkimys käsitteellisteoreettisten pohdiskelujen välttämiseen. Tämä pyrkimys on ymmärrettävissä reaktioksi saksalaisperäisen valtio-oikeudellisen positivismin itseriittoisen pitämisen maailmansa eristäytyneelle ”juridisen logiikan” menetelmälle. Siihen liittyy kuitenkin myös omat vaaransa: yhteiskunnan eri osaluoiden keskinäisyyksien (teoreettisen) jäsenyyksien puuttuessa tutkimus saattaa latistua pintailmiöiden empiristiseksi rekisteröimiseksi ja yhteiskunnallisten lainalaisuuksien vaikutusten sivuuttaminen voi johtaa valtion elinten ja muiden poliittisen järjestelmän subjektien käyttäytymisen voluntaristisiin tulkintoihin.

Edellä sanottua ei tule ymmärtää Jyränkiin kohdistuvaksi kritiikiksi. Jyräntä toki näkee esimerkiksi presidentin käyttäytymisen taustalla muutakin kuin subjektivisia valtapyrkimyksiä. Jyrängilläkin on kuitenkin havaittavissa taipumus teoreettisten tarkastelujen

minimoimiseen, suoraan asiaankäymiseen. Presidentti-tutkimuksen lähtökohtia esittelevä johdanto-osa onkin varsin suppea ja monia kysymyksiä avoimeksi jättävä.

Jyrängin mukaan tasavallan presidentillä on 1970-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa viisi tärkeää roolia: presidentti on yhtäaikaan valtion symboli, valtiollisen vallan käyttäjä, sovittelija, poliittinen päätöksentekijä ja yhteiskunnallinen vaikuttaja. Näinkin presidentin asemaa on ehkä mahdollista eritellä, joskin voidaan kysyä, miten esimerkiksi valtiollisen vallan käyttäjän ja poliittisen päätöksentekijän roolit eroavat toisistaan. Luettelosta jää kuitenkin kaipaamaan olennaisinta ja perustavaa, Jyrängillä toisistaan irrallisiksi jääviä ”rooleja” yhdistävää presidentin asemaa määrittävää tekijää. Tätä tekijää voi tietysti pitää itsestäänselvytyksenä, mutta itsestäänselvyksienkin julkilausuminen on joskus paikallaan. Siis: Suomen tasavallan presidentti on osa tietyn historiallisesti ja konkreettisesti määrittyneen kapitalistisen yhteiskunnan valtiokoneistoa. Presidentti-instituutiota ei käy tarkasteleminen muutoin kuin yhteydessä koko valtiokoneistoon ja sen asemaa määrääviin yleisiin ja erityisiin tekijöihin.

Vaatus presidentin tarkastelemisesta osana (kapitalistista) valtiokoneistoa ei tietenkään merkitse sen mahdollisuuden apriorista kieltämistä, että myös eri valtion elinten välille voi syntyä poliittisesti ja yhteiskunnallisesti merkityksellisiä ristiriitoja, ja että yhteiskunnan luokkaristiriidat voivat tunkeutua myös valtiokoneiston sisälle. Valtiokoneisto ei ole mikään monoliittinen kokonaisuus. Vaikka kieltäisimme valtion elinten käyttävän omaperäistä, niistä itsestään lähtevää valtaa, on mahdollista, että eri yhteiskuntaluokkien ja muiden sosiaalisten ryhmien vaikutusmahdollisuudet valtiokoneiston eri osiin vaihtelevat. Nimenomaan näiden vaikutusmahdollisuuksien

vaihtelussa on kenties viimekätinen selitys valtio-organien keskinäis-suhteissa kapitalistisissa maissa joskus havaittaviin kärkeviinkin ristiriitoihin. Todella merkitykselliseksi tällaiset ristiriidat kohoavat kuitenkin vasta erityisen vakavissa yhteiskunnallisissa kriisitilanteissa. Esimerkistä käyköön vaikkapa Allenden Chile, jossa luokkavoi-mien yhteenoton kiivaus ilmeni niin hallituksen ja parlamentin, hallituksen ja oikeuslaitoksen kuin lopulta myös hallituksen ja armeijan välisissä suhteissa.

Suomen osalta emme voi puhua tämänkaltaisista yhteiskunnallisista kriisitilanteista ylimpien valtioelintemme keskinäisuuhteet määritlevään hallitusmuodon voimassa-oloaikana. Myöskään esimerkiksi presidentin ja eduskunnan keskinäisuuhteissa ei ole ilmennyt kärkeviä ristiriitoja. Valtioelintensä toimintaa on hallitusmuodon voimassa-oloaikana leimannut pikemmin verraten suuri homogeenisuus kuin luokkataistelun kiivautta heijastava eripuraisuus.

Tämä tosiasia saattaa kyseenalaiseksi erään Jyrängin keskeisen lähtökohdan oikeutuksen. Jyrängin mukaan ”tutkimuksen johtavana ajatuksena on eduskunnan ja tasavallan presidentin asema vastakkaisina valta-alueina”. Hallitusmuotoa valmisteltaessa nimenomaan tämä näkökanta määräsi paljossa porvarillisten valtiosääntöasiantuntijoiden ja puolueiden kannanmuodostusta, kuten Jyränki vakuuttavasti osoittaaakin: ”Eduskunnan valtaa kohtaan tunnettu epäluulo heijasti itse asiassa yhteiskunnallisen muutoksen pelkoa. Pelättiin, että yleisen ja yhtäläisen vaalioikeuden mukaan valitussa eduskunnassa vasemmisto saisi enemmistön — kuten vuonna 1916 oli käynytkin — ja ryhtyisi muuttamaan yhteiskuntaa tavoitteittensa mukaisesti. . . . Tällaista kehitystä vastaan haettiin turvaa valtionpäämiehestä.” Poliittisen oikeiston hallitusmuodon säätämisen aikoihin tuntema ja luokkasotaa edeltä-

neiden vuosien valtiollisten tapahtumien perusteleva pelko ei ole kuitenkaan toteutunut: eduskuntaan ei ole syntynyt sellaista enemmistöä, joka olisi pyrkinyt parlamentaarista tietä vallankumouksellisiin uudistuksiin ja jota vastaan olisi ollut pakko turvautua tasavallan presidentin laajoihin valtaoikeuksiin. Jyränki toteaa tutkimuksessaan itsekkin niiden tapaus-ten harvinaisuuden, joissa presidentin ja eduskunnan enemmistön välisen ristiriidan mahdollisuus olisi toteutunut; eduskunta on ollut varsin passiivinen reaktioissaan presidentin itsenäiseen toimivaltuuksiensa käyttöön.

Jyrängin teoksensa johdantoluvussa esittämä ”johtava ajatus” tasavallan presidentistä ja eduskunnasta vastakkaisina valta-alueina on ehkä pelastettavissa ymmärtämällä se hypoteesiksi, jota varsinaiset tutkimustulokset eivät kuitenkaan verifioi. Jyränki näyttää kuitenkin ottavan tämän verifioitumattoman hypoteesinsa lähtökohdakseen myös tulevaisuuteen suuntautuville valtiosääntöpoliittisille kehitelmilleen. Nämä kehitelmät eivät sinänsä ole uusia: Jyränki on esitellyt ajatuksiaan eri yhteyksissä jo aiemminkin. Uutta on se, että nyt näiden ajatusten pohjaksi on esitetty todella mittava tutkimustyö tasavallan presidentin valtiosääntöisestä ja tosiasiallisesta asemasta nykyisen hallitusmuotomme voimassaoloaikana. En lie ne väärässä, jos tulkitsem Jyrängin pyrkineen toteuttamaan v. 1975 esittämänsä ohjelmalauseetta: ”marxilaista oikeustiedettä ja kehitettävä niin, että se vastaa kapitalistisessa yhteiskunnassa käytävän luokkataistelun vaatimuksia”. Jyrängin eräänä pyrkimyksenä lie neekin ollut valtiosääntöpoliittisten tunnusten perustelevainen konkreettisuilla tutkimustuloksilla.

Teoksensa valtiosääntöpoliittisessa osassa Jyränki kuitenkin tuntuu sivuuttavan keskeiset tutkimustuloksensa — joista yksi kiistatta lie ne juuri presidentin ja

eduskunnan ristiriitatilanteiden harvinaisuus — ja palaavan hallitusmuodon säätämisaikajohdan asetelmaan: eduskunnan valta vastaan presidentin valta. Jyrängin mukaan valtiosääntökomiteassa omaksutuissa vasemmiston kannanotoissa pidettiin silmällä ”sel-laista tulevaisuuden tilannetta, jossa eduskunnassa olisi taloudellisyhteiskunnallisen järjestelmän perusteiden muuttamista kannattava enemmistö ja jossa poliittisesti tietoinen valitsijoiden enemmistö olisi samalla kannalla”. Edelleen hän toteaa, että mm. ehdotukset tasavallan presidentin itsenäisen aseman poistamisesta ”olivat myös kannanotto taloudellisyhteiskunnallisen järjestelmän rauhanomaisen muutoksen puolesta”.

Tällaisina perustelut eduskunnan aseman lujittamiselle ja tasavallan presidentin itsenäisten valtaoikeuksien poistamiselle ovat kovin abstrakteja tämän päivän poliittista tilannetta ajatellen ja tuskin riittävät osoittamaan ylimpien valtioelinten toimivaltasuhteita koskevan valtiosääntöuudistuksen paikkaa demokraattisten voimien strategiassa. Jyrängin kaavailema hypoteettinen tulevaisuuden tilanne, jossa ”eduskunnassa olisi taloudellisyhteiskunnallisen järjestelmän perusteiden muuttamista kannattava enemmistö ja jossa poliittisesti tietoinen valitsijoiden enemmistö olisi samalla kannalla”, tuskin tämän päivän Suomessa kykenee nostamaan valtiosääntöuudistusta todella keskeiseksi poliittiseksi tunnuksiksi. Ajankohtaisten poliittisten tunnusten on perustuttava nykytilanteen ja siihen johtaneiden tekijöiden konkreettiin analyysiin.

Valtiosääntöuudistuksen kriittinen vasemmistolainen arvioija on vaarassa joutua helposti leimatuksi eduskunnan valta-aseman vastustajaksi tai jopa väkivaltaisen kumouksen kannattajaksi. Valtiosääntöuudistuksesta vasemmiston sisällä käydyt kiistat eivät kuitenkaan ole ilmentäneet niinkään erimielisyyttä tarpeellisuudesta lujit-

taa eduskunnan asemaa kuin näkemyseroja eduskunnan vallan kaventumisen syistä sekä keinoista porvarillisen demokratian kehityksen suunnan kääntämiseksi ja valtiosääntöuudistuksen asemasta näiden keinojen joukossa. Vaatimus eduskunnan johtavasta asemasta porvarillisessa demokratiasa on perusteltu: juuri eduskunta tarjoaa yleensä parhaat mahdollisuudet demokraattisten voimien vaikutukselle ja nimenomaan eduskuntatyöhön on — mm. asioiden käsittelyn julkisuuden vuoksi — mahdollista kytkeä myös ulkoparlamentaarinen painostus. Mutta onko tasavallan presidentin itsenäinen toimivaltuuksiansa käyttö keskeinen selitys eduskunnan aseman kaventumiselle, ja onko näiden toimivaltuuksien poistaminen siten keskeinen keino eduskunnan aseman lujittamiseksi?

Tarkastelkaamme, miten Jyränki itse selittää presidentin aseman lujittumisen vuodesta 1968 lähtien. Häneen mukaansa tämä ilmiö näyttää olevan ristiriidassa sen kanssa, että hallitusten koostumukselta päätellen eduskuntaryhmien yhteistoimintakyky näyttää tehostuneen. Hän lähteekin etsimään syitä toteamalleen ilmiölle valtiokoneiston ulkopuolelta. Keskeisenä presidentin vallan kasvun selittäjänä hän pitää valtion roolin muuttamista. Lainaan Jyrängin analyysin olennaisen kohdan:

”Valtiota tarvitaan sääntelemään niitä markkinatalousjärjestelmän toimintahäiriöitä, jotka aiheutuvat tosiasiallisen monopolin ja oligopoliaseman saavuttaneiden kansallisten ja ylikansallisten suuryritysten toiminnasta ja jotka 1970-luvun puolivälissä kärjistyvät kansainväliseksi talouslamaksi. Häiriöitä aiheuttaa myös pohjoisamerikkalaisen ja länsieurooppalaisen pääoman kilpailusta johtuva paine Länsi-Euroopan taloudelliseen yhdyntymiseen. Yhdyntymisprosessi, johon osallistuminen Suomessakin selitetään maan talouselämälle välttämättömäksi, aiheut-

taa tuotannon supistuksia, kaataa yrityksiä ja lisää työttömyyttä. Suomen talousjärjestelmä siirtyy 1960-luvulla uuteen vaiheeseen, jossa tarvitaan aiempaa huomattavasti kiinteämpää yhteistyötä toisaalta teollisuuden, kaupan ja luottolaitosten ja toisaalta julkisen vallan elinten kesken. Talouselämän häiriöiden sääntely ei ole enää mahdollista yksityisen sektorin omin toimin. Valtion on puuttettava asiaan, ja valtionelimistä joutuvat liikekannalle, paitsi valtioneuvosto ja varsinainen virkakoneisto, myös tasavallan presidentti, samalla kun paine lisääntyy vallan eneneväksi siirtämiseksi pois eduskunnalta. Presidenttiä tarvitaan koossapitäjänä tekijänä, taloudellisyhteiskunnallisen kriisin selvittäjänä siinä, missä eduskunta, puolueet, ministeristö ja virkakoneisto osoittavat tähän tehtävään kykenemättömyytensä.”

Tärkeimmiksi tekijöiksi Jyränki siis näkee monopolikapitalismin toimintahäiriöt ja niihin kytkeytyvät Länsi-Euroopan taloudellisen integraation mukanaan tuomat häiriövaikutukset, jotka ovat voimistaneet valtiollisten sääntelyiden tarvetta ja muun ohessa pakottaneet myös tasavallan presidentin ”liikekannalle”. Jyrängin analyysi on pääpiirteissään oikea, mutta se jää kuitenkin eräissä suhteissa liian abstraktiksi. Niin eduskunnan kuin tasavallan presidentinkin asemassa tapahtuneiden muutosten selittämiseksi analyysia on jatkettava ja syvennettävä: on eriteltävä suomalaisen monopolipääoman omaksumaa strategiaa arvonlisäysongelmiensa ratkaisemiseksi ja tämän strategian ainakin osittaisen onnistumisen mukanaan tuomia muutoksia poliittisen järjestelmämme rakenteeseen. Ratkaisevin puute Jyrängin analyysissa on tulopoliitikan keskeisen aseman sivuuttaminen, tulopoliittisen hallitsemistavan aiheuttamien poliittisen järjestelmän rakennemuutosten erittelemättä jättäminen.

Jyränki on aiemmin moittinut

eräitä vasemmistolaisia valtiosääntöuudistuksen arvioijia siitä, että nämä eivät ole riittävästi tarkastelleet tasavallan presidentin osuutta tulopoliitikan toteuttamisessa. Sama moite on nyt kohdistettavissa Jyränkiin itseensä. Tulopoliittista hallitsemistapaa analysoimalla olisivat saaneet selityksensä esimerkiksi tasavallan presidentin aiempaa aktiivisempi rooli hallitusten muodostamisessa ja nimenomaan laajapohjaisten ministeristöjen aikaansaamisessa, samoin kuin hänen entistä toistuvammat esiintymisensä ”kansallisen edun” tai ”yhteisedun” puolustajana. Samoin olisi käynyt ymmärrettäväksi Jyrängillä selittämättä jäävä ”paine vallan eneneväksi siirtämiseksi eduskunnalta”. Tässä ilmiössä ei ole kysymys vain eikä edes ensisijaisesti tasavallan presidentin aseman lujittamisen kääntöpuolesta. Olennaista on koko politiikan tekemisen luonteen muuttuminen tulopoliitikan kaudella, painopisteen siirtyminen sopimusten tekemiseen ja lainsäädäntöaktien muuttuminen eduskunnan itsenäisestä päätöksenteosta eduskunnan ulkopuolella solmittujen sopimusten ehtojen täyttämiseksi.

Hahmotellun kaltainen analyysi on välttämätön valtiosääntöuudistuksen paikan määrittelemiseksi. Eduskunnan aseman lujittamisen kannalta ensisijaista ei kuitenkaan ole joidenkin valtiosäännön pykälien muuttaminen, vaikka tämänkaltaisellakin reformilla — esimerkiksi juuri presidentin itsenäisten valtaoikeuksien supistamisella — on varmasti oma merkityksensä. Jos on niin, että tasavallan presidentin valta-asemaa ylläpitää ja eduskunnan merkitystä kaventaa nykyhetken Suomessa ennen muuta tulopoliittinen hallitsemistapa, poliittisen järjestelmämme demokraattisointipyrkimysten on otettava pääkohteekseen juuri se ja sen takana olevat monopolipääoman taloudelliset, uusintamisongelmiensa ratkaisemiseen länsisuuntauksen avulla tähtäävät tavoitteet.

Valtiosääntöuudistuksen merkityksen arvioinnissa Jyrängillä esiintyvät ongelmat palautuvat nähdäkseeni osaksi myös puutteisiin valtiosääntönormien aseman ja ylipääntänsäkin koko valtiomuotoproblematiikan (teoreettisessa) jäsentämisessä. Jyrängin mukaan ”luki-jalle ei tarvinne korostaa, että valtiosääntökirjaimen orgaanikäyttäytymiselle asettamat rajat eivät normaalioloissakaan ole ylittämättömiä ja että kirjoitettu valtiosääntö ei ole ainoa orgaanien toimintaan vaikuttava ja sitä rajoittava tekijä”. Jyränki ”otaksuu lukijalle tunnetuksi” myös seuraavat näkökohdat: ”Oikeasuhtaisen kuvan antaminen presidentti-instituutiosta edellyttäisi itse asiassa johdannoksi kuvan hahmottelemista koko yhteiskunnallisesta vallankäytöstä. Tällöin havaittaisiin, että vallitsevasta taloudellis-yhteiskunnallisesta järjestelmästä suoraan johtuu eräitä valtion orgaanien toiminnalle merkityksellisiä seikkoja. Valtion orgaanien valta ei välittömästi ulotu tuotanto- ja luotonantotoiminnan yksityiseen sektoriin. Talusjärjestelmän rakenteella on taipumus ohjata valtionorgaanien ratkaisuja järjestelmää säilyttävään suuntaan.”

Saattaa tietysti olla, että mainitut, Jyrängin kovin abstraktein vedoin hahmottelemat seikat ovat lukijoille jo ennalta tunnettuja. Silti ei voi välttyä vaikutelmalta, että esitettyä hieman laajemmat teoreettis-luonteiset esityöt näiden kysymysten parissa olisivat jäntevoittäneet tutkimusta ja ennen muuta auttaneet oikeasuhtaisten valtiosääntöpoliittisten johtopäätösten tekemistä tutkimustuloksista. Esimerkiksi marxilaisessa kirjallisuudessa valtiomuodon käsitteestä ja sen eri ainesosista esitetyt näkökohtien kehittäminen ja soveltaminen olisi saattanut helpottaa valtiosääntönormien ja tähän liittyen valtiosääntöuudistuksen merkityksen paikantamisessa. Myöskään sen seikan tarkempi selvittäminen, minkälaisien välittävien mekanismien kautta ”vallitsevasta talou-

dellis-yhteiskunnallisesta järjestelmästä johtuvat valtionorgaanien toiminnalle merkitykselliset seikat” vaikuttavat valtiokoneiston ja sen eri osien käyttäytymiseen, ei varmaankaan olisi tuottanut ainaakaan haittaa tasavallan presidentin aseman erittelylle.

Jyrängin tutkimus synnyttää myös eräitä mielenkiintoisia kysymyksiä oikeustieteen tehtävistä ja asemasta erityisesti valtiota tutkivien tieteenalojen tehtävänjaossa. Jyrängin teos on tarkoitettu oikeustieteelliseksi tutkimukseksi. Tämän mukaisesti hän ilmoittaa sen lähtökohdaksi olevan asianomaiset valtiosääntönormit. Tätä lähtökohdasta vastaan tuskin on huomauttamista: jollekin yhteiskuntailmiölle antaa juridisen leiman nimenomaan sen asema oikeudellisen sääntelyn kohteena. Silti lähtökohdasta kaipaava tarkennusta. Vastattavaksi asetettu eräs oikeustieteen ”iäisyyskysymyksistä”: missä määrin juridisen tutkimuksen on pidädyttävä lähtökohdassaan, positiivisoikeudellisissa normeissa, ja missä määrin sen on tarkasteltava oikeudellisen sääntelyn prosessia kokonaisuudessaan, yhtäältä palattava normeista taaksepäin niiden asettamiseen ja sisältöön johdaneisiin yhteiskunnallisiin tekijöihin ja toisaalta edettävä ohi normien niiden toteutumiseen (tai toteutumattaan jäämiseen) tosiasiallisissa yhteiskuntasuhteissa sekä niiden konkreettiseen toteutumistapaan vaikuttaneisiin seikkoihin? Valtiosääntöoikeudessa nämä kysymykset valtiosääntönormeille — kuten Jyränkin vuoden 1919 hallitusmuotomme osalta huomauttaa — yleensä ominaista monille tulintavaihtoehdoille mahdollisuudet suova väljyys.

Marxilaista käsitystä oikeudellisesta sääntelystä voinee pääpiirteisään luonnehtia seuraavasti. Oikeusnormit ovat omalaatuisen oikeudellisen heijastusprosessin tuloksia ja niiden tehtävänä on vaikuttaa takaisin heijastuksen koh-

teena olleisiin yhteiskuntasuhteisiin, joko niitä säilyttävästi tai niitä joissakin suhteissa muuntavasti. Heijastusprosessin välittömänä subjektina on tietty valtio-orgaani ja sen lopputulokseen vaikuttavat paitsi heijastuksen kohteena olevat yhteiskuntasuhteet myös ne konkreettiset olosuhteet, joissa prosessi tapahtuu, ennen muuta kulloinkin poliittinen tilanne. Oikeudellisen sääntelyn prosessi päättyy — luonnollisesti edellyttäen että normit ovat tehokkaita — normien toteutumiseen yhteiskuntasuhteiden konkreettisten subjektien käyttäytymisessä, mihin puolestaan oikeusnormien ohella vaikuttavat lukuisat muutkin yhteiskunnalliset tekijät.

Jyränki ei — teoreettisten pohdiskelujen välttämisyrittämykselle uskollisen — anna teoksensa johdantoluvussa yllä esitettyyn oikeustieteen ”iäisyyskysymyksen” selvää vastausta. Vastaus on luettavissa pikemminkin tutkimuksen toteuttamisen ja tutkimustulosten esittämisen tavasta. Vastaus lienee tulkittavissa seuraavasti: valtiosääntöoikeuden on tutkittava positiivisoikeudellisten valtiosääntönormien ohella myös niiden syntyperustaa sekä niiden toteutumistapaa ja siihen vaikuttaneita tekijöitä. Jyränki näet tarkastelee aluksi ”suomalaisen presidialismin historiallisia juuria” eli tasavallan presidentin valtiosääntöisen aseman määrittävien normien poliittista ja ideologista taustaa, siirtyä tämän jälkeen näiden normien sekä niiden tulkinnan ja soveltamisen systemaattiseen erittelyyn ja esittää lopuksi teoksensa viimeisessä luvussa käsityksensä tasavallan presidentin tosiasiallisen aseman muotoutumiseen johtaneista tekijöistä. Toisenkinlainen rakenne olisi ollut ajateltavissa (tekijä oli sitä myös tietävästi harkinnut), joskin ehkä käytännössä vaikeasti toteutettavissa. Tarkoiton tosiasiallisen orgaanikäytännön ja siihen vaikuttaneiden yhteiskunnallisten tekijöiden nivomista yhteen sen sijaan, että jäl-

kimmäiset näkökohdat nykyiseen tapaan esitetään kokoavasti ja organikäytännön tarkastelusta irroitettuna. Tämä olisi kuitenkin ilmeisesti edellyttänyt omaksutusta presidentin toimivaltuuksien systemaattisesta käsittelystä luopumista ja siirtymistä kronologiseen jäsenyykseen. Tärkeintä kuitenkin on, että Jyräni todellakin uskaltautuu murtautumaan positiivisoikeudellisten normien kehästä, analysoimaan niin tutkittavanaan olevien valtiosääntönormien muotoutumista kuin niiden realisoitumistakin.

Jyrängin tutkimuksen yhteydessä ajankohtaistuu myös jälleen kerran kysymys tutkijan omien normeja koskevien tulkintasuositusten oikeutuksesta. Tulkintasuositusten oikeutus, niiden "tieteellisyys", on toisinaan pyritty kieltämään sillä, että ne perustuvat arvoihin ja että tutkimuksen on positivistisen tieteenfilosofian mukaisesti pitäydyttävä todennettavissa olevissa tosiasiaaväittämissä; juridisen tutkimuksen olisi siksi "voimassa olevan oikeuden kantaa" selvittäessään rajoitettava kuvaamaan vallitsevaa organikäytäntöä ja tekemään tämän pohjalta ennusteita käytännön tulevasta suunnasta. Jyräni ei puolla tällaista käsitystä tulkintasuositusten asemasta, vaikka hän eräissä yhteyksissä katsookin joutuvansa laskemaan aseensa yhteisen ja vakiintuneen organikäytännön edessä.

Jo teoksensa johdantoluvussa hän kirjoittaa: "Kun valtiosääntönormien tulkinnsa tähän asti on pääpainoisesti suosittu presidentin asemaa vahvistavia tulkintavaihtoehtoja, esitetään tässä tutkimuksessa — siellä, missä perustuslain sanonta sen sallii — ja perustellaan myös eduskunnan asemaa vahvistavia tulkintavaihtoehtoja." Tällaisia tulkintasuosituksia hän esittääkin mm. käsitellessään seuraavia seikkoja: tasavallan presidentin oikeutta erottaa valtioneuvosto tai sen jäsen ilman erottamista edeltävää eduskunnan ilmaisemaa epäluottamusta; käsi-

tystä, jonka mukaan ennen aikaisen vaalien määrääminen sinänsä syrjäyttäisi eduskunnan valtioneuvostolle nimenomaisesti ilmaisevan epäluottamuksen' ajankohtaa, jolloin hallitusmuodon edellyttämä eduskunnan hyväksyminen määrätuille valtiosopimuksille on hankittava; sekä kantaa, jonka mukaan tasavallan presidentti olisi velvollinen jättämään tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä hyväksytyt lakiehdotuksen vahvistamatta katsoessaan sen edellyttävän perustuslainsäätämisyjärjestystä ja jonka mukaan eduskunnalla ei puolestaan olisi oikeutta vaalien jälkeen hyväksyä tällä perusteella vahvistamatta jätettyä lakiehdotusta.

Jyrängin tulkintasuosituksiin nähden omaksumaan kantaan on syytä yhtyä. Edistykseellisten oikeustieteen harjoittajien eräänä tehtävänä on demokraattisten tulkintavaihtoehtojen esittäminen ja perusteleminen. On vain muistettava, että näiden tulkintavaihtoehtojen toteutuminen ei ole ainoastaan juridinen vaan myös — ja valtiosääntöoikeudesta puhuttaessa yleensä ensisijaisestikin — poliittinen kysymys. Myös Jyräni näyttää olevan tästä selvillä kirjoittaessaan, että tiettyjen taustakijöiden "pysyessä muuttumattomina ei ole perusteltua odottaa ainakaan äkillisesti sellaista valtionorganien käyttäytymisen muutosta, joka esimerkiksi heikentäisi ratkaisevasti tasavallan presidentin asemaa eduskunnan ja valtioneuvoston eduksi".

Arvioinnin pitäytyminen edellä käsitellyn kaltaisissa metodisissa, teoreettisissa ja valtiosääntöpoliittisissa kysymyksissä ei tee täyttä oikeutta Jyrängin tutkimukselle. Tutkimuksen määrällinen painopiste näet sijoittuu voimassa olevien tasavallan presidentin asemaa koskevien valtiosääntönormien, niiden tulkinnan ja niihin nojatun organikäytännön tarkasteluun. Ja näiltä osin tutkimus on eittämättömän huolellista ja vakuuttavaa työtä: analysoimalla oikeuskirjallisuus-

nessa esitettyjä käsityksiä sekä tosiasiallista organikäytäntöä — erityisesti suuntaa-antavia "käännekohtatapauksia" — Jyräni osoittaa, miten sanonnaltaan väljiä valtiosääntönormeja on järjestelmällisesti tulkittu tasavallan presidentin itsenäistä vallankäyttöä puoltavalla tavalla ja miten niin eduskunta kuin valtioneuvostokin ovat yleensä kokeneet tällaisen vallankäytön legitimiiksi, ts. jättäneet käyttämättä valtiosääntönormien sanamuodon puitteissa niille mahdollisia reagoitikeinoja. Myös "suomalaisen presidialismin historialliset juuret" on esitetty onnistuneesti. Valtiosääntöpoliittisten rintamalinjojen muotoutuminen suurlakvuodesta lähtien, näiden rintamalinjojen kiinnittyminen yhteiskunnan luokkaristiriitoihin, sekä konkreettisiin valtiosääntökannantoihin vaikuttaneet ulkoisten ja sisäisten olosuhteiden muutokset ovat kuvattu selkeästi ja jäsenyneeesti. Aatehistorialliset linjanvedot vaikuttavat tosin joissakin kohdin turhan huimapäisiltä: esimerkiksi porvarilliseksi liberaaliksi yleensä luonnehditun K. J. Ståhlbergin kytkeminen hegeliläiseen ajatusperinteeseen ei tunnu täysin vakuuttavalta.

Tutkimuksen keskustelulle alttein osa on kuitenkin niiden yhteiskunnallisten taustatekijöiden analyysi, jotka ovat johtaneet presidentin itsenäistä asemaa korostaneeseen tulkintaan ja käytäntöön. Erityisesti tämä koskee toisen maailmansodan jälkeisen ajanjakson erittelyä. Tulopoliittisen hallitsemistavan rakenteellisten piirteiden sivuuttamisen ohella varsinkin Jyrängin tulkinta nykyisen ulkopoliittisen linjamme muotoutumisesta ja vakiintumisesta herättää eräitä vastaväitteitä. Niinpä käsitys, jonka mukaan ulkopoliitiikka olisi todella oikeistorealistiseksi kutsutun ajatustavan mukaisesti pystytty kohottamaan poliittisen ja ideologisen taistelun yläpuolella olevaksi alueeksi, tuskin pitää paikkaansa; ulkopoliittisesta linjasta on käyty ja käydään jatkuvaa kamppailua.

AINEISTO SUOMEN TALOUSPOLITIIKASTA

Mikä merkitys Jyrängin ulkopoliittikkaa koskeviin käsityksiin esitettävillä vastaväitteillä on esimerkiksi valtiosääntöuudistuksen kannalta, jääköön tässä yhteydessä arvioimatta; tasavallan presidentin ulkopoliittisia valtuuksia koskevaa intämistä on tuskin syytä virittää uudelleen.

Kaarlo Tuori

PEKKA KOSONEN — TIMO KOSTE — JUKKA PEKKARINEN — JOHAN WILLNER: Keynesiläisyys ja Suomen talouspolitiikka. Tutkijaliiton julkaisusarja 8, Helsinki 1978.

John Maynard Keynes huomautti Yleisessä teoriassaan, että ns. käytännön miehet, jotka sanoisinaan mielellään halveksivat teoriaa, ovat tosiasiaa jonkun, useimmiten jo ammuin kuolleen, ajattelijan vankeja. Tavoitteiden ja keinojen välisiä suhteita koskevien käsitysten välttämättömyys, jonka olemassaolo ei riipu tiedostamisesta, käy eritoten ilmi pyrittäessä järjestelmällisesti vaikuttamaan niin monimutkaiseen kohteeseen kuin kehittynyt kapitalistinen talouskin on.

Käsitys valtion kapitalistiseen talouteen puuttumisen keynesiläisistä perusteista on tuttu. Samoin on tunnettua se, kuinka nykyinen lama, joka ei ole tuntunut sopivan tuon teoriarakennelman puitteisiin, on johtanut pakoon keynesiläisyydestä ilman, että olisi syntynyt vaihtoehtoista teoriaa. Tämä kaikkiihan on keskeinen osa paljon hoetusta kansantaloustieteen kriisistä.

Kaavamaisesti esitettynä taloustieteen ja -politiikan suhde kehittyneissä kapitalistisissa yhteiskunnissa näyttää selvältä. Tosiasiaa ongelmiston kysymykset ovat vaikeita ja hankalasti tutkittavia. Riittävää analyysia niistä ei olekaan olemassa: käsityksemme eivät aina ole vankasti perusteltuja.

Aivan erityisesti tämä koskee suomalaista kehitystä. Alan tutkimus on ollut viriämässä vasta viime vuosina, nykyisten pulmien pakotamana. Tutkijaliiton viime vuoden syksyllä järjestämä seminaari "Keynesiläisyys ja Suomen talouspolitiikka" kokosi runsaasti sekä liiton jäseniä että muita kiinnostuneita yhteiskuntatieteilijöitä ja oli eittämätön välitilinpäätös käsitystemme kehittymisestä. Alustuk-

set on nyt julkaistu 72-sivuinen kirjaseksi, jonka sisältö ei ole vuodessa vanhentunut.

Seminaarin yhtenä tarkoituksena oli "keynesiläisten" ja "marxilaisten" käsitysten saattaminen samalle areenalle. On mielenkiintoista havaita, kuinka pitkälle samansuuntainen käsitys on erilaisista lähtökohdista etenevillä tutkijoilla ainakin silloin, kun on kyse menneen selittämisestä. Näyttää vallitsevan yksimielisyys, että keynesiläisyyden varsin heikko ote talouspoliitikoistamme johtuu siitä, että maan keskeiset taloudelliset ongelmat — kasvu, rakennemuutos, kansainväliset suhteet — ovat olleet varsin kaukana alkuperäisestä Keynesin teorian suhdanneongelmistosta. Samaten näytetään olevan sitä mieltä, että välttämätön vaikeikaan ehkä riittävä ehto viime vuosien työttömyyden helpottamiselle olisi ollut paluu Keynesiin, kokonaiskysynnän lisääminen.

Jukka Pekkarisen — jota voidaan pitää johtavana keynesiläisyyden tutkijana maassamme — aiheena on keynesiläisyyden kriisi. Esitelmän, jonka yksi versio on aikaisemmin julkaistu tässä lehdessä, pääteesit ovat seuraavat. Keynesiläisyys ei alun perinkään ollut yleinen teoria kapitalistisen talouden kehityksestä. Siihen sisältyy tämänsuuntaisia ituja, mutta ne on jätetty kehittelemättä. Päinvastoin: teoria on Keynesistä rappeutunut. Sen nykyinen kriisi on seuraus "kokonaisuutta tiedostamattomista osittaismanipuloinneista", kapitalistisen talouden sörkkimisestä. Tämä ei kuitenkaan merkitse, etteikö perikeynesiläisiä ajatuksia voitaisi edelleen käyttää menestyksellisesti työttömyyden lievittämiseen.

Korostaessaan Keynesin teorian osittaisuutta Pekkarinen on halukas lopettamaan puheen keynesiläisestä taloustieteestä "kiistämättä kuitenkaan tiettyjen konkreettisten kysymyksenasettelujen merkitystä". Teoreettinen ke-